

Tomáš Tesař, *Péče o duši u Jana Patočky*
Bakalářská práce na ETF UK, Praha 2013, 54 stran.
Posudek vedoucího práce

Práce, jež měla být původně věnována představě Evropy u Jana Patočky a Otakara Fundy, se nakonec v dohodě s vedoucí práce soustředila jen na prvního z obou autorů a téma Evropy bylo pojednáno prismatem péče o duši, jež Patočka pokládal za samo srdce evropanství. „Péči o duši“ se přitom míní tázání po lidském dobru a pohyb svobodného rozvrhování vlastních možností s ohledem na ně. Pro absenci definitivní odpovědi na otázku po dobru jde o úsilí, které nemůže být nikdy s konečnou platností završeno, jakkoli jeho přítomnost, resp. zanedbání, dává lidskému životu i životu celé kultury dvojí zcela odlišnou podobu: vzmachu, resp. úpadku.

Tomáš Tesař sleduje Patočkovy myšlenky s věcným porozuměním, vychází z dostatečně širokého fondu textů od Patočkových poválečných přednášek o antické filosofii, přes projekt „negativního platonismu“ až po *Kacířské eseje* a další díla ze sedmdesátých let (bibliografie čítá asi dvacet Patočkových prací). Svůj výklad, který je převážně referátem Patočkových úvah, strukturuje chronologicky, nikoli ovšem s ohledem na vývoj samého Patočky, nýbrž s ohledem na vývoj myšlenky péče o duši v evropských dějinách.

(1) Péče o duši v antice je určena vystoupením Sokrata, který je pro Patočku postavou klíčovou a emblematickou, ztělesněním filosofického tázání jako takového. Portrét Platonův je poněkud obtížnější, protože Patočka tohoto Sokratova žáka zprvu prezentuje v kontrastu k tazatelství jeho učitele, jako tvůrce metafyzických odpovědí, posléze (v pracích ze sedmdesátých let *Platon a Evropa, Evropa a doba poevropská*) se pokouší o jeho „resokratizaci“ v zájmu zdůraznit péči o duši jako trvalý základ Evropy. Podobně u Aristotela nachází Patočka ve svých pozdních letech vedle zvědečtění filosofie také specifickou formu péče o duši, jak je přítomna zejména v *Etice Nikomachově*.

(2) Podobnou snahou nalézt v evropských dějinách určitý typ péče o duši je vedena Patočkova prezentace středověké *Christianitas* v *Kacířských esejích*. Svízelnější je hodnocení renesance, která na jedné straně stále žije z antických a středověkých zdrojů, na straně druhé však připravuje nástup novověké racionality pozbavené postupně kontemplativní složky a zdůrazňující jednostranně technický (nikoli již morální) dopad poznání.

(3) Novověká a soudobá Evropa posléze zcela opouští „život z nahlédnutí“ (jak Patočka připomíná se svým učitelem E. Husserlem) a propadá tyranii „Gestellu“ (tj. zdánlivé disponovatelnosti všeho a tím paradoxně neosobní nadvládě vědotechniky, která moc disponovat propůjčuje, jak ji pochmurně vykresluje M. Heidegger). Péče o duši je podle Patočkovy diagnózy nahrazena „péčí o svět“, avšak nikoli ve smyslu odpovědné starosti, nýbrž zeslužebnění, které zároveň zotročuje člověka, jenž tomuto nereflektovanému úsilí zaprodal svou duši. Péče o duši, s níž

evropanství stojí a padá, by snad mohlo v situaci současné krize nabýt podoby radikální oběti, jak o ní Patočka hovoří v pozdních textech (*Čtyři semináře k problému Evropy*): totiž oběti jako protestu proti této bezduché nadvládě jsoucn zbavených zakotvení v hlubině bytí.

Připomínky

1. Práce je převážně referátem Patočkových úvah, někdy téměř florilegiem citací, schází precizněji formulovaná otázka, která by Tesařovo zkoumání vedla, nutila ke srovnávání, hlubšímu zamýšlení nad dílčími motivy. Namísto nuancovanějších analýz máme před sebou často dosti obecná tvrzení, jež nejsou podrobena kritickému přezkoumávání, pouze se občasně upozorňuje na dílčí neshody v Patočkových výkladech (kupř. různé hodnocení Platona, Aristotela, renesance). Nikde není podniknuto srovnání Patočkových výkladů s analyzovanými texty (kupř. Platonovými), ani s jeho učiteli a předchůdci (zajímavé by bylo zejména srovnání s Husserlem a Heideggerem). Autor práce neproblematicky opakuje Patočkovy heideggerovské úvahy o nadvládě „Gestellu“, o „vzmachu“, resp. „úpadku“ jako základních modalitách lidské existence, aniž by se zamyslel nad jejich původem, oprávněností a nosností. Stejně tak věrně referuje o vzniku Evropy a dějinnosti vůbec v Sokratově vystoupení, aniž by tuto nesamozřejmou představu blíže promyslel. Nemá opravdu Evropa a dějinnost vůbec jiné zdroje než Sokratovo tázání?

2. Podle závěru práce (str. 49-52) můžeme soudit, že Tomáš Tesař není zcela spokojen s Patočkovým projektem péče o duši jako soustavného tázání bez ambice nalézt odpověď. Za povážlivou pokládá i Patočkovu původní interpretační opci stavět Platona proti Sokratovi: pak by totiž celé evropské dějiny nebyly ani tak metamorfosami péče o duši, jako spíše zapomenutím na tento Sokratův podnik ve prospěch budování metafyzických systémů. Tato kritika, jakkoli snad oprávněná, je však spíše jen naznačena než srozumitelně provedena: Pokládá autor Patočkovu pozdní interpretaci Platona jako pokračovatele Sokratova za adekvátnější? Nebo se mu zdá nepřesvědčivé hledat zdroje Evropy v Sokratově vystoupení, na něž by téměř celá evropská kultura vlivem Platonovým ihned zapomněla? Nebo vidí kořeny Evropy jinde než v Sokratově vystoupení? Nebo chce „péči o duši“ chápat jinak než jako „bytí v otázce“?

3. Od Patočkovy smrti uplynulo více než třicet let a situace Evropy se mezitím v mnohém proměnila. Pokládá autor práce Patočkovy úvahy o „současné krizi“ Evropy stále za relevantní? V čem by příp. viděl nové motivy, ať ohrožující či nadějně?

4. Výklad Tomáše Tesaře je srozumitelný a věcně výstižný, některé dílčí myšlenky nicméně nejsou zcela jasné:

- Jak podle Patočky souvisí Platonova představa duše jako samopohybu s péčí o duši (str. 19)?

- Autor práce zpochybňuje, částečně snad právem, Patočkovu přesvědčení o původu křesťanské představy o Boží transcendenci v platonské diferenci vznikání a bytí (str. 26). Jeho kritika však není zcela srozumitelná. V čem je přesněji mezi oběma koncepty rozdíl?

- Autor práce zmiňuje dvojí pojetí individualismu, jak je Patočka vykládá v eseji o Burckhardtovi (str. 32); rozdíl však zůstává nejasný, ačkoli se s ním dále pracuje (str. 34).

- Motiv oběti jako svérázná podoba péče o duši patří jistě k Patočkovým myšlenkám, které zaujmou křesťanského čtenáře. Jaký obsah však přesněji pro Patočku má? Tomáš Tesař právem zdůrazňuje, že by mělo jít o oběť nikoli již pro nějaké konkrétní jsoucnost, ale o „rozchod s předmětnou realitou“ a protest proti nadvládě „Gestellu“ (str. 47). Co si pod tím konkrétně představit?

5. Práce čerpá ze široké textové základny Patočkových spisů, do velké míry však opomíjí sekundární literaturu k analyzovaným Patočkovým dílům i k tématu jako celku, viz soupis sekundární literatury k Patočkovu dílu:

<http://www.ajp.cuni.cz/sekundb.html>

(zejména I. Chvatík, J. Kohout, P. Rezek, P. Ricoeur, J. Derrida, V. Löwith, K. Novotný, L. Hagedorn, F. Karfík, M. Cajthaml).

6. Formální úroveň práce je přijatelná, ačkoli není bezvadná:

- Presokratovští myslitelné nejsou citování podle čísla zlomku, nýbrž podle strany českého vydání (str. 6, pozn. 5); v Platonových spisech není uveden odkaz na Stephanovu paginaci, nýbrž na stranu českého vydání (str. 4, pozn. 1; str. 7, pozn. 8); někdy jakékoli odkazy vůbec chybí (citát z Ricoeura, str. 49).

- Bibliografie není pojata jednotně, zatímco Platonova díla jsou zařazena do pramenů, Aristoteles a presokratikci se ocitli v „sekundárních zdrojích“ (str. 54). Některé citované položky z bibliografie zcela vypadly, kupř. René Descartes, *Rozprava o metodě* (citováno na str. 33, pozn. 85).

- Na drobné stylistické neobratnosti a typografické nedostatky (kupř. řecké pojmy nejsou vyznačeny kurzivou ani jinak) upozorňují přímo ve výtisku práce, jejich množství není alarmující.

Hodnocení

Přes dílčí nejasnosti a drobné nedostatky práce Tomáše Tesaře splňuje požadavky kladené na práci bakalářskou, neboť svědčí o dobrém pochopení stanoveného tématu na základě dostatečné textové báze. Doporučuji ji proto k obhajobě a předběžně navrhuji hodnocení C, jež bude jistě možno modifikovat podle výsledku obhajoby. Při ní by se měl kandidát vyjádřit zejména k připomínkám 1-4 uvedeným výše.

Praha 23. prosince 2013

Lenka Karfíková